

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-37>

УДК 339.1

Світлана СІРЕНКО

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
<https://orcid.org/0000-0003-3083-6151>
e-mail: Vlasenkoirina837@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

В статті розглянуто стан внутрішньої торгівлі України. Внутрішня торгівля України, як і будь-якої розвиненої держави, характеризується швидкою динамікою, реакцією на зміни ситуації в економіці країни, залежить від багатьох чинників. Показано, динаміку товарообороту внутрішньої торгівлі протягом 2019-2021 років та її структуру. Показник оптового товарообороту протягом досліджуваного періоду зріс з 2322,2 до 3153,2 млрд грн, тобто на 36 %. За цей же період роздрібний товарооборот збільшився на 32% – з 793,5 у 2019 році до 1044,5 у 2021 році. У структурі реалізованих товарів оптової торгівлі переважає імпортна продукція — від 56,7% у 2019 році до 52,4% у 2020 та 54,6% у 2021 році. Позитивний баланс утримується за рахунок продовольчих товарів, яких було реалізовано близько 90% вітчизняного виробництва.

Враховуючи сучасний стан нашої держави і те, що велика кількість підприємств припинили свою роботу у зв'язку з окупацією території або заподіяними руйнуваннями можна сказати, що частка імпортованої продукції буде зростати. В структурі реалізованих товарів роздрібною торгівлі переважає вітчизняна продукція, особливо це стосується продовольчої групи товарів, де на товари вироблені в Україні припадає 80% у 2019 році, 79,4% у 2020 та 77,6% у 2021 році. В умовах сьогодення на ринку України функціонує велика кількість торговельних посередників, що відмінні між собою як масштабами діяльності, так і організаційно-економічними формами, переліком виконуваних функцій, спеціалізацією тощо.

Внутрішня торгівля в Україні буде й в подальшому розвиватися в напрямі формування більш ефективних форм організації торговельної діяльності. Розвиток внутрішньої торгівлі неможливий без дієвого державного регулювання.

Ключові слова: внутрішня торгівля, оптова торгівля, роздрібна торгівля, продовольчі товари, непродовольчі товари, товарооборот

Svitlana SIRENKO

Vinnitsia institute of trade and economics of state university of trade and economics

CURRENT STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF DOMESTIC TRADE OF UKRAINE

The article examines the state of internal trade of Ukraine. Internal trade of Ukraine, like any developed country, is characterized by rapid dynamics, reaction to changes in the country's economy, and depends on many factors. The dynamics of domestic trade turnover during 2019-2021 and its structure are shown. The indicator of wholesale turnover increased from 2,322.2 to 3,153.2 billion hryvnias, i.e. by 36%, during the studied period. During the same period, retail turnover increased by 32% - from 793.5 in 2019 to 1044.5 in 2021. In the structure of sold wholesale goods, imported products prevail — from 56.7% in 2019 to 52.4% in 2020 and 54.6% in 2021. The positive balance is maintained at the expense of food products, which were sold for about 90% of domestic production.

Taking into account the current state of our country and the fact that a large number of enterprises have stopped their work due to the occupation of the territory or the destruction caused, we can say that the share of imported products will grow. In the structure of sold goods in retail trade, domestic products prevail, especially in the food group, where 80% of goods produced in Ukraine accounted for 2019, 79.4% in 2020, and 77.6% in 2021. In today's conditions, there is a large number of resellers operating on the market of Ukraine, which differ from each other both in terms of scale of activity and organizational and economic forms, the list of performed functions, specialization, etc.

Domestic trade in Ukraine will continue to develop in the direction of forming more effective forms of trade organization. The development of domestic trade is impossible without effective state regulation.

Key words: domestic trade, wholesale trade, retail trade, food products, non-food products, turnover

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Внутрішня торгівля є одним з важливих видів економічної діяльності в економіці будь-якої країни. Вона відіграє значну роль як у формуванні економічного потенціалу суспільства, так і задоволенні потреб споживачів у споживчих товарах і послугах.

Протягом останніх кількох років умови, що склалися в економіці нашої держави через ковід та війну значно ускладнили економічне середовище функціонування внутрішньої торгівлі. Окрім того, на цей сектор економіки значний вплив мав ряд негативних тенденцій: суперечлива динаміка оптового і роздрібного товарооборотів; нераціональність організації торговельної діяльності; недостатній рівень управління підприємствами торгівлі; поступлення у торговельну мережу продукції низької якості, потенційно небезпечної для здоров'я населення; недостатній рівень державного регулювання підприємницької діяльності в галузі, тінізація сфери торгівлі та ін. [1].

На сьогоднішній день основною причиною кризових явищ внутрішньої торгівлі споживчими товарами є загострення інфляційних і девальваційних процесів та відповідно підвищення цін на товари, зниження платоспроможності населення у зв'язку з війною.

Дослідження сучасного стану внутрішньої торгівлі України допоможе глибше розібратися з тими проблемами, які стоять перед нею а також намітити перспективні шляхи розвитку галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням проблем, які виникають в сучасній внутрішній торгівлі України займалися багато вітчизняних вчених. Так, в ґрунтовній праці Мазаракі А.А., Лагутін В.Д., Герасименко А.Г. висвітлено особливості внутрішньої торгівлі України [1].

В роботі Мазаракі А.А., Богославець Г.М., Трубей О.М., Носуліч А.М. розглядаються всі аспекти оптової торгівлі в Україні [2].

Питанням розвитку торгівлі, діагностиці стану, окресленням тенденцій та перспектив присвячено роботу Маркіної І.А., Вороніної В.Л [3]. Розвиток гуртової торгівлі на ринку споживчих товарів України розглянуто в статті Тимчиної А.І. [4]. Проблеми та перспективи розвитку підприємств оптової торгівлі України досліджено в роботах Богославець Г.М., Трубей О.М. [5], Кошельок Г.В. [6], Рахман М.С., Прус Д.В. [7]. В роботі Кузьо Н.С., Косар Н.С. окреслено основні тенденції розвитку та особливості маркетингових рішень суб'єктів оптової торгівлі в умовах воєнного стану [8]. Вивченням питання удосконалення посередницьких організацій займалися Дима О.О. [9], Трішкіна Н.І. [10]. Проте, внутрішня торгівля України, як і будь-якої розвиненої держави характеризується швидкою динамікою, реакцією на зміни ситуації в економіці країни, залежить від багатьох чинників. Саме тому розгляд стану внутрішньої торгівлі України є актуальним питанням, що допоможе висвітлити проблеми в цій галузі та окреслити шлях їх подолання.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість досліджень у галузі торгівлі цей сектор економіки розвивається дуже динамічно і змінюється під впливом як внутрішніх так і зовнішніх чинників. Саме тому, дослідження динаміки розвитку внутрішньої торгівлі України на сучасному етапі дозволить побачити проблеми, які гальмують цей розвиток та намітити шляхи їх подолання.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз динаміки розвитку внутрішньої торгівлі України та окреслення проблем галузі

Виклад основного матеріалу

Розглядаючи динаміку товарообороту внутрішньої торгівлі протягом 2019–2021 років видно, що в її структурі переважає оптовий товарооборот. Показник оптового товарообороту протягом досліджуваного періоду зріс з 2322,2 до 3153,2 млрд грн, тобто на 36 %. За цей же період роздрібний товарооборот збільшився на 32% – з 793,5 у 2019 році до 1044,5 у 2021 році (рис. 1).

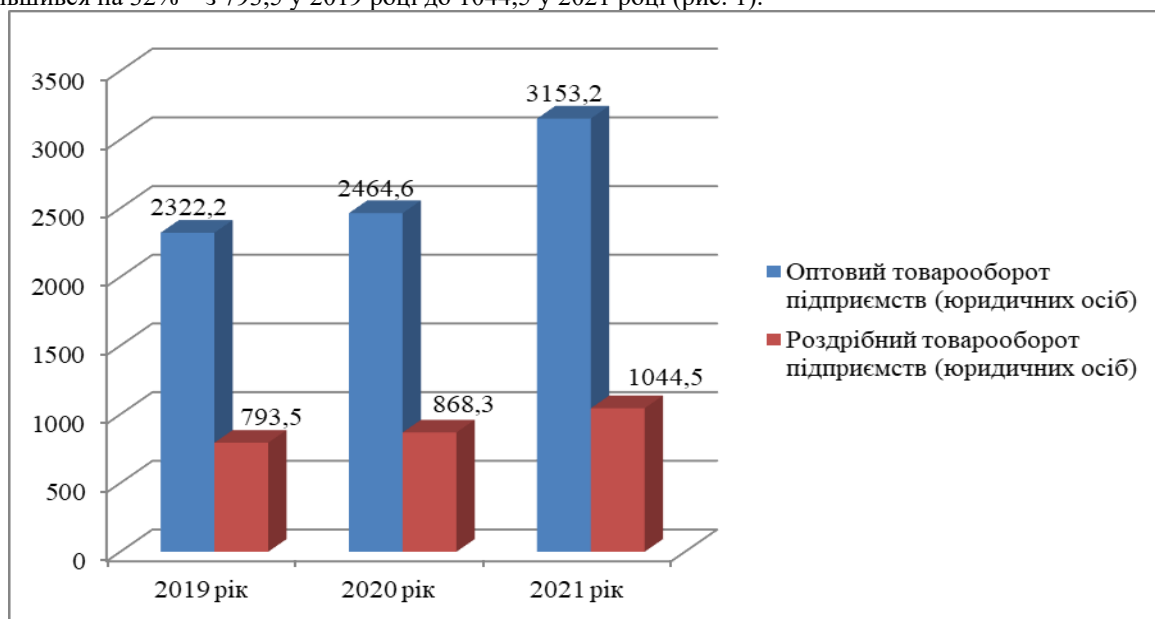

Рис. 1. Динаміка товарообороту внутрішньої торгівлі 2019-2021 років (млрд грн.)

Складено автором за матеріалами [11].

В структурі оптового товарообороту значно переважають непродовольчі товари (в середньому 83,2%) (табл. 1). В структурі роздрібного товарообороту теж переважають непродовольчі товари, проте їх частка становить в середньому лише 56,8%.

Таблиця 1

Динаміка структури оптового та роздрібного товарообороту протягом 2019-2021 років, %

Найменування товарної групи	Роки					
	2019		2020		2021	
	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку	млн грн.	у % до підсумку
Оптова торгівля						
усі товари	19902,7	100,0	18398,8	100,0	20305,4	100,0
продовольчі товари	1722,7	8,7	1636,3	8,9	1971,8	9,7
непродовольчі товари	18180,0	91,3	16762,5	91,1	18333,6	90,3
Роздрібна торгівля						
усі товари	793479,2	100,0	868283,3	100,0	1044516,5	100,0
продовольчі товари	336587,9	42,4	384091,6	44,2	449762,3	43,1
непродовольчі товари	456891,3	57,6	484191,7	55,8	594754,2	56,9

Складено автором за матеріалами [11].

Протягом досліджуваного періоду спостерігалась нестабільна динаміка щодо частки продажу товарів підприємствами торгівлі товарів, що вироблені на території України, проте коливання не були значними (табл. 2).

Таблиця 2

Частка продажу товарів підприємствами торгівлі товарів, що вироблені на території України (%)

Найменування товарної групи	Роки		
	2019	2020	2021
Оптова торгівля			
усі товари	43,3	47,6	45,4
продовольчі товари	88,8	86,2	86,6
непродовольчі товари	39,0	43,9	40,9
Роздрібна торгівля			
усі товари	52,4	53,4	53,1
продовольчі товари	80,0	79,4	77,6
непродовольчі товари	32,0	32,9	34,5

Складено автором за матеріалами [11].

Як видно з таблиці, у структурі реалізованих товарів оптової торгівлі переважає імпортна продукція — від 56,7% у 2019 році до 52,4% у 2020 та 54,6% у 2021 році. Позитивний баланс утримується за рахунок продовольчих товарів, яких було реалізовано близько 90% вітчизняного виробництва. Враховуючи сучасний стан нашої держави і те, що велика кількість підприємств припинили свою роботу у зв'язку з окупацією території або заподіяними руйнуваннями можна сказати, що частка імпортованої продукції буде зростати. В структурі реалізованих товарів роздрібною торгівлі переважає вітчизняна продукція, особливо це стосується продовольчої групи товарів, де на товари вироблені в Україні припадає 80% у 2019 році, 79,4% у 2020 та 77,6% у 2021 році. Проте, як видно динаміка негативна.

Розглядаючи динаміку роздрібною продажу продовольчих товарів видно, що у 2019 році цей обсяг становив 336587,9 млн грн (зростання від попереднього року на 5,8%) (табл. 3). У 2020 році цей показник збільшився до 384091,6 млн грн, тобто зріс на 9,6%. Проте у 2021 році темпи зростання дещо зменшились (лише 5,7%) хоча обсяг продажу склав 449762,3 млн грн. Отже, протягом досліджуваного періоду динаміка залишалась позитивною.

У 2019 році роздрібний продаж непродовольчих товарів становив 456891,3 млн грн (зріс на 15,6% від попереднього року). У 2020 році цей показник склав 484191,7 млн грн (зростання на 5,4%). Проте у 2021 році ця цифра сягнула 594754,2 млн грн (приріст обсягів роздрібною продажу 15,0%). Таким чином динаміка роздрібною продажу непродовольчих товарів протягом 2019-2021 років залишалась позитивною.

У 2022 році через розпочату рф віну економіці нашої держави було завдано потужного удару. Так, серед усіх великих підприємств, які успішно працювали, лише 17% продовжили працювати без обмежень, 30% змушені були перейти на онлайн-режим, а решта (53%) змушені були припинити свою роботу. Понад 50 % людей втратили свою роботу [12].

В таких умовах, коли ворог атакує крупні склади продовольчих та непродовольчих товарів, нафтобази, потужні логістичні центри, зростає значення використання широкої мережі оптових посередників для забезпечення внутрішньої торгівлі України. В умовах сьогодення на ринку України

функціонує велика кількість торговельних посередників, що відмінні між собою як масштабами діяльності, так і організаційно-економічними формами, переліком виконуваних функцій, спеціалізацією тощо.

Таблиця 3

Динаміка структури роздрібного продажу продовольчих товарів у 2019-2021 роках

Група товарів	% до загального продажу непродовольчих товарів			Приріст обсягів роздрібного продажу, %		
	роки			роки		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Продовольчі товари						
хлібобулочні та кондитерські вироби	16,2	15,2	15,9	11,0	2,7	10,5
алкогольні напої	15,9	15,6	15,2	4,4	9,7	11,4
овочі та фрукти (свіжі та перероблені)	10,9	11,2	10,6	9,6	17,3	10,2
м'ясо та м'ясопродукти	11,7	11,5	11,1	8,4	10,5	3,8
молочні продукти	11,4	11,5	10,9	2,5	9,6	2,8
безалкогольні напої, чай, кава	8,7	8,4	8,3	9,1	7,1	11,5
риба та рибопродукти	4,6	4,8	5,0	10,8	18,1	11,7
тютюнові вироби	7,4	8,0	8,2	1,8	2,5	1,5
інші товари	13,3	13,8	14,8	-	-	-
Непродовольчі товари						
фармацевтичні, медичні та ортопедичні товари, окулярна оптика	20,5	21,1	18,1	4,6	4,6	0,5
паливо для автомобілів	20,2	13,8	19,2	13,3	13,3	35,6
автомобілі та автотовари	13,3	13,4	13,6	5,2	5,2	19,5
Парфумерно-косметичні товари, побутова хімія	10,3	10,2	9,3	4,8	4,8	10,9
побутові електротовари, аудіо- та відео обладнання, телекомунікаційне устаткування	9,8	10,2	9,6	20,4	20,4	16,7
одяг та взуття	7,4	6,9	7,2	3,8	3,8	34,4
будівельні матеріали, обладнання для роботи вдома	6,5	6,6	5,8	6,5	6,5	4,5
інші товари	17,0	17,8	17,2	-	-	-

Складено автором за матеріалами [11].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Оцінюючи сучасний стан розвитку української внутрішньої торгівлі в цілому, слід відзначити, що у багатьох випадках наявні проблеми та диспропорції розвитку торговельної діяльності є результатом неналежної державної уваги до проблем торгівлі. Внутрішня торгівля в Україні буде й в подальшому розвиватися в напрямі формування більш ефективних форм організації торговельної діяльності. Розвиток внутрішньої торгівлі неможливий без дієвого державного регулювання. Перспективи подальших досліджень пов'язані з пошуком шляхів подолання перешкод на шляху успішного розвитку внутрішньої торгівлі в Україні.

Література

1. Мазаракі А.А., Лагутін В.Д., Герасименко А.Г. Внутрішня торгівля України. Київ, 2016. 864 с.
2. Мазаракі А.А., Богославець Г.М., Трубей О.М., Носуліч А.М. Оптова торгівля в Україні. Київ, 2016. 208 с.
3. Маркіна І.А., Вороніна В.Л. Розвиток торгівлі в Україні: діагностика стану, тенденції та перспективи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 21. Ч. 2. С. 27–33.
4. Тимчина А.І. Розвиток гуртової торгівлі на ринку споживчих товарів України. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2012. № 1 (52). С. 201–207.
5. Богославець Г.М., Трубей О.М. Проблеми та перспективи розвитку підприємств оптової торгівлі України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 5 (2). С. 28–32.
6. Кошельок Г.В. Сучасний стан та перспективи розвитку оптової торгівлі. Інтеллект XXI. 2018. № 1. С. 80–85.
7. Рахман М.С., Прус Д.В. Аналіз ринку оптової торгівлі України. Бізнес Інформ. 2020. № 7. С. 154–160. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-154-160>
8. Кузьо Н.Є., Косар Н.С. Оптова торгівля в Україні: основні тенденції розвитку та особливості маркетингових рішень суб'єктів в умовах воєнного стану. Економіка та право. 2022. № 3. С. 106–114. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.03.106>
9. Дима О.О. Аналіз тенденцій у розвитку посередницьких організацій. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014. No. 4 (75). С. 72–82.

10. Тришкіна Н.І. Шляхи удосконалення торговельно-посередницької діяльності в Україні. Інфраструктура ринку. 2016. Вип. 2. С. 209–213. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/43.pdf
11. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Борщевський В., Куропас І., Микита О. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. Громадський простір. 13.04.2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>

References

1. Mazaraki A.A., Lahutin V.D., Herasymenko A.H. Vnutrishnia torhivlia Ukrainy. Kyiv, 2016. 864 s.
2. Mazaraki A.A., Bohoslavets H.M., Trubei O.M., Nosulich A.M. Optova torhivlia v Ukraini. Kyiv, 2016. 208 s.
3. Markina I.A., Voronina V.L. Rozvytok torhivli v Ukraini: diahnozyka stanu, tendentsii ta perspektyvy. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. 2018. Vyp. 21. Ch. 2. S. 27–33.
4. Tymchyna A.I. Rozvytok hurtovoi torhivli na rynku spozhyvchych tovariv Ukrainy. Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. 2012. № 1 (52). S. 201–207.
5. Bohoslavets H.M., Trubei O.M. Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv optovoi torhivli Ukrainy. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Ekonomichni nauky. 2014. Vyp. 5 (2). S. 28–32.
6. Koshelok H.V. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku optovoi torhivli. Intelpekt KhKhI. 2018. № 1. S. 80–85.
7. Rakhman M.S., Prus D.V. Analiz rynku optovoi torhivli Ukrainy. Biznes Inform. 2020. № 7. С. 154–160. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-154-160>
8. Kuzo N.Ie., Kosar N.S. Optova torhivlia v Ukraini: osnovni tendentsii rozvytku ta osoblyvosti marketynhovykh rishen subiektiv v umovakh voiennoho stanu. Ekonomika ta pravo. 2022. № 3. S. 106–114. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.03.106>
9. Dyma O.O. Analiz tendentsii u rozvytku poserednytskykh orhanizatsii. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. 2014. No. 4 (75). S. 72–82.
10. Trishkina N.I. Shliakhy udoskonallennia torhovno-poserednytskoi diialnosti v Ukraini. Infrastruktura rynku. 2016. Vyp. 2. S. 209–213. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2016/2_2016_ukr/43.pdf
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Borshchevskiy V., Kuropas I., Mykyta O. Ekonomika viiny ta povoiennyi ekonomichni rozvytok Ukrainy: problemy, priorytety, zavdannia. Hromadskiy prostir. 13.04.2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>